

EMIGRAREA FORȚEI DE MUNCĂ FEMININE ȘI CRIZA FAMILIEI

WOMEN LABOUR FORCE EMIGRATION AND THE FAMILY CRISIS

Maria-Ana GEORGESCU

Abstract

The present paper deals with the women labour force emigration towards the East within the general context of the emigration phenomena in Romania of the last years. It draws the attention upon the feminisation of emigration and analyzes part of its consequences in the socio-economic field. The stress falls on the impact upon the family as an institution and upon the starting of a real crisis of this, with important repercussions in the future.

1. Abordări conceptuale

Pornind de la premisa că populația reprezintă cea mai de preț avuție a unei țări, vom analiza un fenomen demografic care se manifestă cu o intensitate deosebită din 1990 încoace în România – *migrația*. Prin mișcare migratorie înțelegem acea mișcare a populației în teritoriu prin care se modifică numărul și compoziția pe vârste și pe sexe a unei populații, ca urmare a intrărilor în respectiva populație a unui număr de persoane aparținând altor arii administrativ-teritoriale și ca urmare a ieșirii unui număr de persoane înafară.

Migrația are două fluxuri: *emigrația* – mișcarea spre exterior, respectiv *imigrația* – mișcarea spre sau în respectiva unitate, termenii fiind mici inovații ale Limbii române, pentru mai multă precizie¹.

Una și aceeași deplasare a populației în teritoriu va fi simultan, pentru arii teritoriale diferite, imigrație și emigrație iar una și aceeași arie administrativ-teritorială va fi în același timp subiect atât de imigrație cât și de emigrație.

Putem defini *migrația* ca fiind acea deplasare în teritoriu a populației în cursul căreia este depășită o *graniță* administrativ-teritorială². În esență, înseamnă mișcarea între zone administrative indiferent de distanța parcursă și de implicațiile pe care respectiva deplasare în teritoriu le are asupra celor prinși în acest fenomen.

Precizările au relevanță din punctul de vedere al consecințelor complet diferite ale acestor fenomene demografice asupra compoziției și distribuției populației, dar și asupra situației economice și culturale din țara respectivă.

Măsurarea migrației se poate face prin calcularea *soldului migratoriu* – diferența dintre numărul de imigrări și emigrări. Un sold migratoriu pozitiv (situația în care numărul imigranților este mai mare decât cel al emigranților) semnifică faptul că respectiva unitate administrativ-teritorială exercită atracție pentru populațiile altor arii. Cu cât acest sold e mai mare, cu atât forța de atracție e mai ridicată și se câștigă un plus de populație. Un sold migratoriu negativ (atunci când numărul emigranților e mai mare) evidențiază lipsa de atractivitate a respectivei arii, cu atât mai accentuată cu cât acest sold migratoriu negativ este mai mare.

Pe Continentul european, începând cu anii 1990, odată cu prăbușirea Blocului regimurilor totalitare, închise, s-a înregistrat un puternic flux de populație dinspre Est spre Vest. Acest flux migrator care țintește Europa de Vest face parte dintr-o „răsturnare de situație” ce a caracterizat Bătrânul Continent, care cândva reprezenta punctul de plecare al celor mai consistente fluxuri de emigranți. S-a aproximat că în perioada 1850-1920, peste 50

de milioane de europeni au emigrat către Continentul american, Australia, India și alte regiuni. Acum, partea occidentală a Europei s-a transformat ea însăși în *punct terminus*. Începând din 1990, în fiecare an, Europa de Vest înregistrează peste 2 milioane de imigranți³. Condițiile de viață decente, respectarea libertăților fundamentale ale omului, cererea imensă de forță de muncă, perspectivele de dezvoltare economică și social-politică sunt factori fundamentali care fac ca Europa să fie, cu predilecție, continentul care a absorbit, până în anul 2000, cei mai mulți imigranți din lume: aproximativ 60 de milioane (se arată în Raportul Organizației Mondiale a Migrației din 5 mai 2004). Urmează Asia cu 50 de milioane, fapt explicabil prin suprafața mare a acestui continent, prin tulburările social-politice numeroase din anumite țări, ceea ce determină mișcări masive de populație. Contrar așteptărilor, abia pe locul al treilea se situează America de Nord, cu peste 40 de milioane de imigranți estimativ.

Numai *recent fenomenul de emigrare către Vestul Europei a căpătat o amploare cu totul deosebită*, fenomen demografic în care este angrenată puternic și populația României.

2. Evoluția recentă a migrației internaționale românești

Dintre cele două componente ale migrației, lucrarea de față abordează doar migrația internațională a populației țării. Ca urmare a modificărilor sistemului legislativ european și național care permite libera circulație a persoanelor⁴ și mai puțin ca urmare a intrării în Uniunea Europeană (Ianuarie 2007), s-a accentuat mișcarea migratorie internațională. Din păcate, țara noastră reprezintă un puternic centru de plecare spre Vest, fiind furnizoare de emigranți începând din 1989, tendință accentuată pe parcursul ultimilor ani, cu mici fluctuații datorate politicilor restrictive de emigrare ale țărilor de destinație. Cu mențiunea că datele noastre, preluate de la Institutul Național de Statistică, se referă doar la migrația oficială, înregistrată, prezentăm situația soldului migrației externe care a fost *negativ*, exceptând un singur an - 2001.

Tabel nr. 1 Principalii indicatori ai migrației externe în perioada 1998-2005

Soldul migrației externe	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Număr total (mii)	-5,6	-2,5	-3,7	+0,4	-1,6	-7,4	- 10,1	-7,2
La 1000 locuitori	- 0,25	- 0,11	- 0,17	+0,02	- 0,07	- 0,34	- 0,47	- 0,33
Emigranți								
Număr (mii)	17,5	12,6	14,8	9,9	8,2	10,7	13,1	10,9
La 1000 locuitori	0,78	0,56	0,66	0,44	0,37	0,49	0,60	0,51

Sursa: INS – *Tendințe sociale*, p.14

Numărul mare de emigranți a început să fie o preocupare în dezbaterile publice, dar ceea ce nu se discută este *un proces aparte și un concept aparte*: **feminizarea emigrației**. Acest aspect se constată prin aceea că în structura pe sexe, soldul negativ al femeilor emigrate este mai mare :

Tabel nr. 2 Structura pe sexe a emigrației românești

Soldul migrației externe	2002	2003	2004	2005
Masculin (la 1000 locuitori)	-0,03	-0,25	-0,31	-0,19
Feminin (la 1000 locuitori)	-0,12	-0,42	0,62	-0,47

Sursa: INS – *Bilanț demografic la vârsta maturității*, p.33

Cea mai accentuată feminizare a emigrației s-a înregistrat⁵ în anii 2002 – la grupa de vârstă 25-34 de ani (numărul femeilor fiind de 1,3 ori mai mare decât al bărbaților plecați) și în 2005 – la grupa de vârstă 30-34 ani (numărul femeilor care au părăsit țara definitiv a fost de 1,6 ori mai mare decât al bărbaților). Astfel, în structura pe sexe a emigranților, ponderea femeilor a fost de 62,4% în 2005⁶, puțin mai mare ca în anul 2004 – 62,3%, când oricum era semnificativ mai ridicată ca a bărbaților. Datele noastre oficiale se opresc la anul 2006, care a fost declarat de Comisia Europeană “Anul European al Mobilității Lucrătorilor”, decizie care a fost urmată de alocarea unui buget din care o parte consistentă pentru proiecte ce au urmărit creșterea gradului de conștientizare și înțelegere a beneficiilor muncii în străinătate pentru indivizi.

3. Consecințele emigrației masive

Principalul mobil al plecărilor în străinătate a fost, inițial, solicitarea de azil politic sau repatrierea, dar în ultima decadă motivul constă în căutarea unui loc de muncă bine plătit și un standard de viață ridicat. Migrația forței de muncă este unul din cele mai importante fenomene atât la nivel național - pentru structura ocupațională, a șomajului, a veniturilor bugetare, cât și la nivel individual și familial.

Feminizarea emigrației, alături de alte motive, determină două aspecte interesante de analizat pe piața muncii:

- a. În primul rând, *rata șomajului feminin din România s-a situat sub media ei europeană fiind mai redusă pe câțiva ani consecutivi:*

Tabel nr. 3 Rata șomajului feminin în Uniunea Europeană și în România

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
UE (25 țări)	11.2	10.8	10.2	9.8	10.0	10.2	10.2	9.8
UE (15 țări)	11.3	10.4	9.3	8.7	9.0	9.3	9.3	8.9
România	5.3	5.6	6.3	6.2	7.1	6.3	6.5	7.5

Sursa : www.epp.eurostat

- b. În al doilea rând, constatăm *o rată a șomajului mai redusă la femei decât la bărbați, cazul României fiind atipic*, fenomen care se manifestă de câțiva ani buni, observabil în Fig.1.

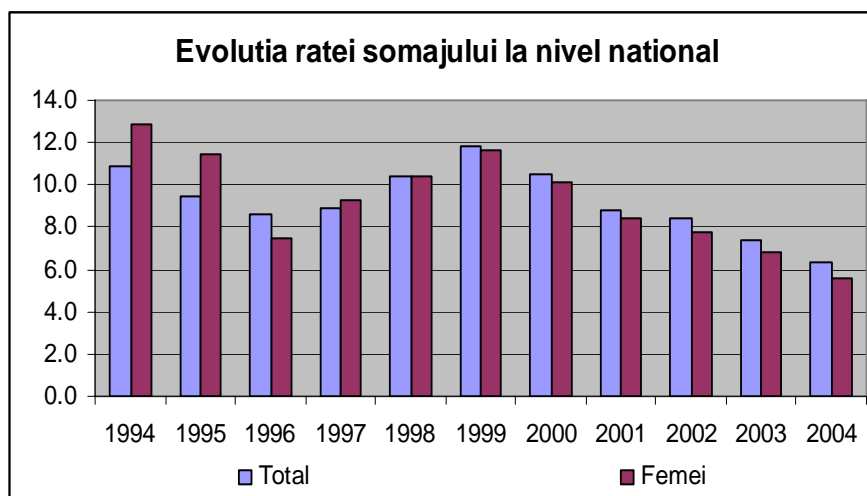

Fig.1

Dacă în primii șapte ani ai deceniului trecut femeile au constituit partea cea mai numeroasă dintre șomeri iar rata șomajului feminin întrecea rata generală a șomajului, din 1998 ponderea femeilor în rândul șomerilor s-a redus semnificativ și, implicit, rata șomajului feminin. În trimestrul al III-lea al anului 2006, rata șomajului masculin a atins nivelul de 8,0%, iar a șomajului feminin doar 5,9%⁷.

Descrășterea demografică a României din ultimii 17 ani are drept cauze majore scăderea natalității și emigrarea. Începând cu anul 1990 populația a scăzut într-un ritm mediu anual de 0,15%. În 1990 și 1991 scăderea a fost determinată în exclusivitate de nivelul migrației externe, soldul negativ al acesteia fiind mai mare decât soldul natural, încă pozitiv atunci.⁸ Din anul 1992, pe lângă scăderea determinată de emigrare s-a adăugat și scăderea naturală a populației. Între cele două recensăminte, din 1992 și 2002 scăderea a fost semnificativă, de peste 1 milion de locuitori:

Tabel nr. 4 Populația României pe sexe la recensămintele din 1992 și 2002

Ani	Total (mii persoane)	Masculin	Feminin
1992	22810,0	11213,8	11596,2
2002	21681,0	10568,8	11112,2

Sursa: INS – *Bilanț demografic la vârsta maturității*, p.1

Categoric, soldul migratoriu negativ care s-a înregistrat în următorii ani, între 2002 și 2005 când numărul emigranților a fost de 3 ori mai mare decât al imigranților, semnifică aceeași *pierdere* de populație, de potențial demografic și economic pentru țară.

Este adevărat că *bilanțul material a fost pozitiv*, extrem de tentant pentru familii și pentru guvernanți – sumele de bani trimise în țară de către lucrătorii care au emigrat au fost considerabile, astfel încât s-ar putea spune că migranții români devin *agenți potențiali ai dezvoltării*⁹. Dar banii au fost orientați către bunuri de consum, sau către restituiri de credite și către cumpărarea/construirea unei locuințe, ceea ce nu reprezintă un comportament investițional propriu-zis, atât de necesar creșterii economice. Sumele expediate au contribuit la bunăstarea gospodăriilor, dar nu au schimbat structura lor economică.

Totodată, lucrătorii migranți devin *agenți ai schimbării* prin faptul că, odată cu venirea periodică în țară, aduc noi mentalități, elemente de civilizație, o disciplină a muncii, noi cunoștințe și deprinderi de a accesa tehnologii avansate.

Migrația forței de muncă are majore *consecințe asupra familiilor*: scade rata căsătoriilor și a natalității, concomitent cu sporirea ratei divorțurilor. Migrația influențează și relațiile dintre sexe, pentru că femeile care au lucrat în străinătate s-au învățat cu un câștig destul de consistent, sunt mai independente economic și mai libere. Experiența de lucru în străinătate le conferă mai multă siguranță, putere de decizie.

Având în vedere că pleacă mai ales femeile tinere, din grupa de vârstă 25-34 de ani, scade *capacitatea reproductivă*, fiind unul din motivele pentru care rata natalității în România este dintre cele mai scăzute de pe continent.

Apoi, numărul mare de copii lăsați în grija rudelor, a vecinilor, a declanșat o adevărată problemă socială privind îngrijirea lor, supravegherea, sentimentele de adâncă frustrare și absenteismul școlar. Dacă abordăm *educația*, declarată prioritate națională, copiii crescuți de bunici se află în situație nu tocmai bună, cu toate că afecțiunea și responsabilitatea bunicilor compensează oarecum autoritatea lor mai redusă și controlul mai puțin ferm. Dar o educație în conformitate cu exigențele actuale ale societății bazate

pe cunoaștere și ale economiei de piață este greu de asigurat de către aceștia și, din start, este una bătrânească, ce nu generează mentalități în pas cu vremurile.

Concluzii:

Emigrarea forței de muncă generează ceea ce am numi *criza familiei* ca instituție socială. Localități întregi din diferite județe ca Maramureș, Bistrița-Năsăud, etc. au cel puțin un membru de familie plecat la lucru. Feminizarea emigrației adâncește această criză până într-atât că familia nu se mai întemeiază, respectiv o familie din care lipsește *soția* sau mai mult – *mama*, funcționează foarte greu, ba chiar se destramă.

Impactul negativ se resimte mai ales asupra educării copiilor: dacă au fost lăsați în grija rudelor se simt abandonați și mulți manifestă comportament deviant la școală; dacă au fost luați cu părinții, în străinătate, sunt lipsiți de elementul național al socializării, chiar însușirea Limbii române fiind o problemă.

Întrebările pe care ni le punem semnaleză că realmente ne confruntăm cu cel puțin două *probleme fundamentale*:

- Prima este legată de faptul de a ne pronunța *dacă elaborăm sau nu o strategie a forței de muncă?* Adoptăm o strategie guvernamentală sau lăsăm cetățenii să-și caute propriile căi individuale? Munca în străinătate, care pare că a generat o adevărată satisfacție națională, rămâne opțiunea fundamentală și de acum înainte sau este doar una temporară? Vom continua să încurajăm tacit un parcurs extern individual ori vom încuraja crearea de locuri de muncă în țară, având drept consecință producerea de bogăție, ceea ce ar scoate România din situația de simplă piață de desfacere?
- A doua problemă ne constrânge să reflectăm *dacă mai considerăm familia o instituție și un cuvânt cheie pentru societate?* Ea suferă prin plecarea membrilor ei, cu deosebire a soției și mamei, este afectată din punct de vedere relațional, afectiv și educativ, chiar dacă situația materială se îmbunătățește. În plus, ar fi nevoie de politici speciale pentru forța de muncă feminină. Ce condiții creem pentru ca să nu mai plece femeile și fetele noastre peste hotare? Ce instituții sociale creem pentru copiii care nu sunt orfani de mamă, dar cresc totuși fără mamele lor, plecate în lume pentru un viitor mai bun? Poate părea forțat, dar așa cum există o legislație care restricționează vânătoarea și nu permite vătămarea femelelor tocmai pentru protejarea puilor și, implicit, a speciei, ar fi necesare reglementări care să protejeze puii de om, astfel ca ei să crească având alături mama, acasă.

BIBLIOGRAFIE:

Ciotea, Florin și Georgescu, Maria-Ana - *Demografice și metode de investigație socială*, Univ. "Petru Maior", Tg.Mureș, 2006;

Georgescu, Maria-Ana - *Provocări socio-economice*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005;

Rotariu, Traian – *Demografie și sociologia populației*, Ed.Polirom, Iași, 2003;

*** - *Tendințe sociale*, raport tipărit de Institutul Național de Statistică, București, 2006;

*** - *Bilanț demografic la vârsta maturității*, raport tipărit de Institutul Național de Statistică, București, 2006;

*** - *Forța de muncă în România, ocupare și șomaj – Trim. III 2006*, raport tipărit de Institutul Național de Statistică, București, 2006;

www.BNRO.ro

www.epp.eurostat

NOTE:

¹ T. Rotariu – *Demografie și sociologia populației*, p.15

² F. Ciotea și M.A. Georgescu – *Demografie și metode de investigație socială*, p.46

³ M. Georgescu – *Provocări socioeconomice*, p.96

⁴ Directiva 38/2004 /EC a Parlamentului european și a Consiliului din 29 apr.2004
În România - Legea nr.248/2005

⁵ Conform INS – *Bilanț demografic la vârsta maturității*, p.34

⁶ Se arată în INS – *Tendențe sociale*, p.15

⁷ INS - *Forța de muncă în România, ocupare și șomaj – Trim.III 2006*, p.63

⁸ INS – *Bilanț demografic la vârsta maturității*, p.1

⁹ Potrivit datelor Băncii Naționale, în 2005 au intrat în țară 4,14 miliarde de euro, adică 5,6% din PIB, bani trimiși ca remitanțe de cele aproximativ 2 milioane de români care munceau în străinătate. Remitanțele au reprezentat a doua sursă de finanțare externă, după investițiile străine directe în economie și, fără ele, deficitul de cont curent al României ar fi fost de 14%.